

CARACTERUL ESHATOLOGIC AL IUBIRII, LA FERICITUL AUGUSTIN

Arhim. conf. univ. dr. Teofan Mada

Abstract. Fericitul Augustin a susținut mereu că Dumnezeu este supremul și unicul bine al omului, adică omul nu are două scopuri, unul natural și unul supranatural, ci Dumnezeu este scopul omului, motiv pentru care dacă îl răătăcește se pierde pe sine însuși. Henri-Marie de Lubac și Benedict al XVI-lea s-au străduit să-l redea pe Augustin lumii apusene, moderne, pentru că altminteri riscă să devină atee deoarece pentru Augustin primatul lui Dumnezeu - Dumnezeu ca unic bine al omului - străbate toată gândirea sa încă din momentul convertirii. Omul creat de Dumnezeu, după chipul și asemănarea Sa, este în referință la Dumnezeu, nu în fața lui Dumnezeu. În lumea modernă s-a dezvoltat discursul despre autonomia omului în exercitarea libertăților sale, până acolo încât ajunge să fie tată pentru sine însuși. Augustin deja împotriva lui Celsus susținea că această viziune era falsă pentru că nu-l contempla pe Dumnezeu ca punct de referință și Dumnezeu este scopul fiecăruia dintre noi. Neliniștea căutării adevărului, a căutării lui Dumnezeu, devine neliniștea de a-L cunoaște tot mai mult și de a ieși din el însuși pentru a-L face cunoscut celorlalți. Este tocmai neliniștea iubirii. Iar iubire lui Dumnezeu este „pură”, este o realitate prezentă dezinteresantă și o bucurie veșnică, eshatologică.

Keywords: Iubirea lui Dumnezeu, răspaltă, bucurie, beata vita, slava lui Dumnezeu, rai.

a. Natura iubirii divine

Semnul distinctiv ce caracterizează pe adevăratul ucenic al lui Hristos este iubirea de Dumnezeu și de aproapele. Aceasta este adevărata simplitate, măreție și profunzime a vieții creștine, a faptului de a fi sfinți. Iată pentru ce fericitul Augustin, comentând capitolul al patrulea din *Prima Scrisoare a Sfântului Ioan*, poate să afirme un lucru curajos: „*Dilige et fac quod vis*”, „Iubește și fă ceea ce vrei”. Și continuă: „Fie că taci, să taci din iubire; fie că vorbești, să vorbești din iubire; fie că tu corectezi, să corectezi din iubire; fie că ierți, să ierți din iubire; să fie în tine rădăcina iubirii, pentru că din această rădăcină

nu poate să iasă decât binele”¹. Cine este condus de iubire, cine trăiește iubirea pe deplin este condus de Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire. Și numai așa este valabil acest mare cuvânt: „*Dilige et fac quod vis*”, „Iubește și fă ceea ce vrei”. Augustin a înțeles, în pelegrinajul său al adevărului și în căutarea sa sufletească, neliniștită, că nu el a găsit pe Hristos, Adevărul, ci Hristos, Adevărul însuși, l-a așteptat și găsit pe el. Romano Guardini, comentând un text din capitolul al treilea din Confesiuni, afirmă că Augustin a înțeles că Dumnezeu este „slavă care ne aruncă în genunchi, băutură care stinge setea, comoară care face fericiți, [... el a avut] certitudinea aducătoare de pace a celui care în sfârșit a înțeles, dar și fericirea iubirii care știe: Asta este tot și îmi este îndeajuns”².

Augustin pune *salubritas* a religiei creștine împotriva absurdității și mizeriei păgâne. Turma creștină este dusă la biserică pentru a auzi „cum trebuie să trăiască bine în prezent, pentru a putea să merite după această viață să trăiască fericiți și pentru veșnicie.”³ *De Catechizandis Rudibus* ne face o imagine clară a materialului uman obișnuit cu care preotul african din 400 d.Hr. a fost chemat să aibă de a face. Augustin știe foarte bine că mulți caută accesul în biserică doar de dragul lucrurilor materiale. Astfel de persoane nu vor da cu siguranță un răspuns adevărat la chestionarul preliminar de cateheză privind motivele. Dar Episcopul spune că ar trebui să presupunem că acest candidat a fost întrebat dacă dorește să devină un creștin pentru avantajele în viața prezentă sau pentru speranța la liniștea de după. Iar el răspunde „pentru ce va să vie”. Credeți în cuvântul lui și îmbunătățiți ocazia.

Deo gratias, frater: îți dau multă bucurie, mă bucur pentru tine, căci în toate furtunile periculoase ale acestei lumi ți-ai amintit că siguranța este reală și sigură⁴.

Apoi urmează un discurs despre vanitatea dorințelor lumești și despre nevoia imediată de sinceritate. Iar apoi avem concluzia: „El cel care devine un creștin de dragul fericirii eterne și liniștea perpetuă promisă după această viață sfinților, el nu va merge în focul veșnic cu diavolul, ci va intra cu Hristos în Împărăția Lui veșnică, căci el este într-adevăr un creștin – atent la toate ispitele, ca să nu fie tentat de prosperitate sau frânt de adversitatea moderată în abundența bunurilor lumești, curajos și răbdător în nenorociri. Totuși, un astfel de om va merge mai departe și va ajunge într-o stare mai bună, în care Îl va iubi pe Dumnezeu mai mult decât îi e frică de iad. Astfel, chiar dacă Dumnezeu i-ar spune «bucură-te de plăcerile carnale pe vecie, păcătuiește cât poți și totuși nu vei muri și nu vei fi trimis în iad, ci vei rămâne cu mine» – el ar rămâne înspăimântat și nu va păcătui deloc, ca nu cumva să cadă în ceea ce se teme, dar ca nu cumva să-l supere pe Dumnezeu pe care-L iubește astfel.”⁵ Dând

¹ *Tractatus in Epistulam Ioannis* 7,8: PL 35.

² *Pensatori religiosi*, Brescia 2001, p. 177.

³ *De civitate Dei* II. 28.

⁴ *De catechizandis rudibus* 24.

⁵ *Ibidem* 27.

aceste ultime citate, am observat înainte cât de clar arată acestea că Augustin nu face diferența între „frica sfântă” din exilul de la prezența lui Dumnezeu – o frică „interesată” – și o frică a păcatului ca o încălcare a iubirii, în care orice gând al reacției despre sine este absent.

Restul modelului de instrucțiuni ale Fericitului Augustin al catehumenului este ocupat, în mare, cu un fragment al istoriei biblice adaptate pentru a întări același moral. Manifestarea întru Hristos față de toate națiunile grației „spirituale” cunoscute înainte doar de câțiva patriarhi și profeți a fost până la sfârșit ca „niciuna să nu-l slăvească pe Dumnezeu decât gratuit, dorind de la El nu răsplata vizibile și fericire în viața aceasta, ci doar în viața veșnică, în care Dumnezeu Însuși trebuie să fie savurat (...) Căci atunci este împlinită și Legea, când toate poruncile lui Dumnezeu sunt respectate nu în dorința pizmașă pentru lucrurile vremelnice, ci pentru iubirea pentru Cel care le-a dat.”⁶ Aici trebuie să recunoaștem încă o dată că *amor illius qui praecepit* este identificată cu „dorința vieții veșnice în care Dumnezeu Însuși trebuie savurat”. Motivul slavei creștine și a vieții este prezentat ca fiind o iubire „dezinteresată” a lui Dumnezeu: nu trebuie să dorim nimic pentru noi înșine, ci lucrul drept, singurul lucru de care este nevoie. Promisiunile Vechiului Testament sunt lumești, „dar acum ceea ce este promis este un bine doar pentru inimă, un bine al minții, un bine spiritual.”⁷ Răsplata veșnică a mântuirii „nu este acel pământ din care au fost trimiși amoriții, (...) ci Dumnezeu Însuși, de care e bine să ne ținem strâns ca lucrul bun al lui Dumnezeu pe care oamenii îl iubesc să fie Dumnezeu Însuși pe care Îl iubesc.”⁸

Predicând cu ocazia aniversării hirotonirii sale, episcopul de Hippona exclamă:

„Ce ar trebui să-I ofer în schimb Domnului pentru tot ce mi-a dat? Dacă spun că Îi voi oferi în schimb hrănirea turmei, chiar și acest lucru nu este făcut de mine, ci de grația lui Dumnezeu din mine (...) Totuși, căutăm răsplată pentru iubirea noastră gratuită a Lui, pentru hrănirea turmei Sale. Și cum se poate întâmpla acest lucru? Cum putem spune în același timp „Iubesc gratuit pentru a hrăni” și „cer răsplată pentru a hrăni”? Acest lucru ar fi imposibil, căci răsplata nu ar putea fi căutată în niciun caz de la El Cel care este iubit gratuit, dacă cel care este iubit nu este El Însuși răsplata”⁹.

Prin „iubirea pură” a lui Dumnezeu, Fericitul Augustin vrea să spună o iubire al cărei scop este Dumnezeu, nu o iubire liberă de orice element al dorinței. „Inima nu este pură”, spune el, „dacă Îl slăvește pe Dumnezeu pentru o răsplată. Atunci ce? Nu vom primi nicio răsplată pentru slăvirea lui Dumnezeu? Cu siguranță, vom primi, dar Îl vom primi pe Dumnezeu Însuși, pe care-L slăvim: Sinele Său va fi

⁶ *De catechizandis rudibus* 39.

⁷ *De spiritu et littera* 36: „*intelligibile bonum*” este un bun al „*cor, mens, spiritus*”.

⁸ *De spiritu et littera* 42.

⁹ *Sermones* 340.I.

răsplata noastră, căci Îl vom vedea așa cum este (...) Dacă nu Îl iubești, nu este de ajuns; dar dacă Îl iubești, dacă Îl slăvești gratuit pe El Cel care ți-a adus gratuit răscumpărarea nemeritată, dacă atunci când cântărești bunătatea Lui față de tine, inima ta suspină și devine neliniștită și tânjind după El, atunci nu căuta de la El nimic din afara Lui: El este de ajuns pentru tine.”¹⁰ Din nou, nu este Dumnezeu Binele suprem, ci Răscumpărătorul iubitor și milostiv al omenirii cel care cere o iubire reciprocă. Dumnezeu este *gratis amandus, gratis colendus*; iar Dumnezeu este *ipse nobis praemium*. Începutul acestor gânduri este pentru Augustin atât de departe de la continuare încât o implică în mod necesar. „Nu există temă la care să se întoarcă mai constant în Predicile și Omiliile sale, spune Burnaby, iar întotdeauna presupuziția sa este că iubirea lui Dumnezeu este iubirea Lui care este pentru noi, oamenii, Binele Suprem”¹¹. Dumnezeu este pentru marele Augustin „Cel Care iubește, Cel Care este iubit, Iubirea”¹². În lungile serii ale pasajelor care urmează să fie citate – nimic altceva decât citatul poate transmite semnificația totală a ceea ce este însăși centrul părții excelente a gândirii Fericitului Augustin – emfaza este câteodată negativă, iar câteodată pozitivă: câteodată pe motivele pe care „iubirea pură” le exclude, câteodată pe singurul motiv care este cerut; dar în esența gândirii nu există variații.

„Dumnezeu va fi slăvit gratuit (*gratis*), El va fi iubit gratuit, adică pur: El va fi iubit nu pentru că dă altceva decât ceea ce vine de la El, ci pentru că El Se dă pe Sine (...) A-L chema pe Dumnezeu (*Deum invocare*) înseamnă a-L chema la tine (...) Când spui „Dumnezeule, dă-mi bunăstare”, dorința ta este ca bunăstarea și nu Dumnezeu să vină la tine (...) Dacă L-ai chema pe Dumnezeu, El Însuși ar veni la tine, El Însuși ar fi bunăstarea ta”¹³. „Ce ne învață sacrificiul lui Abraham? Pe scurt, să nu preferăm ceea ce Dumnezeu ne dă, lui Dumnezeu (...) Nici măcar un mare bine primit din mâinile Sale să nu-l preferi Dătătorului, iar când El consideră potrivit să îl retragă, să nu-L stimezi mai puțin. Căci Dumnezeu trebuie iubit gratuit: ce răsplată mai dulce poate veni de la Dumnezeu decât Dumnezeu Însuși ?”¹⁴ „Iubirea sufletului pentru Dumnezeu trebuie să fie la fel ca cea a soției pentru soțul său adevărat, „iubindu-L gratuit, nedorind să primească de la El ceva care să o încânte, ci considerându-L pe El singur

¹⁰ *Enarrationes in Psalmos* LV. 17.

¹¹ Burnaby, *Amor Dei, A study of the religion of St. Augustine*, p. 242.

¹² *De Trinitate* VIII, 10, 14.

¹³ *Enarrationes in Psalmos* LII.8. „Vezi cum psalmistul L-a iubit și I-a arătat puritatea inimii sale. El este Dumnezeul inimii mele, Dumnezeu este zestrea mea pentru totdeauna. Inima este pură: Dumnezeu este acum iubit gratuit, nicio altă răsplată nu se caută de la El. Cel care caută de la Dumnezeu o altă răsplată, și de aceea Îl va servi pe Dumnezeu, face ceea ce va primi încă mai prețios decât Dumnezeu de la care o va primi. Ce se întâmplă atunci? Dumnezeu nu are răsplată? Niciuna, decât pe El Însuși: răsplată lui Dumnezeu este Dumnezeu Însuși.”: *Ibidem* LXXII. 32.

¹⁴ *Sermones* 2.4. Evlavie (pietas) este „a-L iubi pe Dumnezeu gratuit și nu să așteptăm de la El vreo răsplată. Căci nu este nimic mai bun decât El. Cu ce preț poate fi căutat orice lucru de la Dumnezeu în inima celui în care Dumnezeu este considerat ieftin?”. *Ibidem*, 91.3.

încântarea ei (...) Dumnezeu mă iubește, Dumnezeu te iubește (...) El ne spune: «Cereți ce vreți». Nu veți găsi nimic mai prețios, nimic mai bun pentru a cere decât pe El Însuși care a făcut toate lucrurile. Cereți Creatorul Însuși și întru El și de la El veți avea tot ceea ce El a creat.»¹⁵ Faptele bune sunt generozitatea, perseverența în ele pe termen lung; iar înălțimea este „a se gândi la Dumnezeu și a-L iubi, a-L iubi gratuit pe Dumnezeu care este Ajutorul nostru, care veghează asupra luptei noastre, care ne încoronează victoria, care acordă premiul – pe scurt, să-L considerăm pe Dumnezeu premiul, să nu așteptăm nimic de la El decât pe Sine. Dacă iubiți, iubiți gratuit: dacă iubiți întru adevăr, lăsați-l pe el cel pe care îl iubiți să fie răsplătită voastră.»¹⁶

În aceste pasaje nu există trimiteri eshatologice explicite. Gândirea dominantă este că cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu sunt motivul suficient al credinței creștine și că intruziunea oricărei alte dorințe nu trebuie să îl pervertească. În ceea ce urmează, nota pelerinului sună clar: iubitul abia așteaptă, răsplata trebuie să apară. Totuși, nu vom găsi nicio diferență în descrierea ei. Există aceeași constrângere, aceeași monotonie deliberată a limbajului, același refuz al oricărei încercări de a explica *fruition Dei* în categorii ale experienței temporale. „Iubirea pură” nu este nimic altceva decât „tânjirea după vederea lui Dumnezeu.”¹⁷ Nimic din ceea ce Dumnezeu ne poate promite nu valorează nimic, cu excepția Lui Însuși. Dumnezeu nu m-ar putea mulțumi cu nimic, dacă nu mi s-ar promite pe Sine Însuși. Ce este întregul pământ, mare, cer, stele (...) gazdele îngerilor? După Creatorul lor sunt însetat, îmi este foame de El, pe El Îl chem – *Cu Tine este bine în viață*. Este o „faptă servilă” numai dacă transgresează „sabatul spiritual”; „orice face un om, dacă este cu intenția de a obține un avantaj lumesc, fapta sa este servilă (...) Căci Dumnezeu trebuie iubit gratuit, iar sufletul nu poate sta liniștit doar dacă are ceea ce iubește. Dar liniștea veșnică îi este dată numai întru iubirea lui Dumnezeu, care este veșnic.”¹⁸

„Tânjirile morbide ale unui om bolnav sunt izgonite de restaurarea sănătății; așa că, atunci când sufletele noastre ating sănătatea lor perfectă care este imortalitatea, nu vom mai simți nevoia și în asta va consta fericirea noastră. Căci vom fi împliniți, umpluți cu Dumnezeul nostru, care El Însuși va fi pentru noi tot ceea ce tânjirile noastre ne fac să considerăm ce e mai de dorit aici.”¹⁹

¹⁵ *Enarrationes in Psalmos* XXXIV. i. 12.

¹⁶ Sermones 165.4. Psalmistul nu Îl întreabă pe Dumnezeu ce îi va da ca moștenire. El spune: „Fii Tu moștenirea mea! Te iubesc, Te iubesc cu toată ființa mea, Te iubesc cu toată inima mea, tot sufletul meu, toată mintea mea. Ce va însemna pentru mine orice mi-ai da, cu excepția Ta? Asta înseamnă să-L iubești pe Dumnezeu gratuit, să sperii de la Dumnezeu pe Dumnezeu, să te grăbești să fii umplut de Dumnezeu, să fii mulțumit numai cu El”: *Ibidem* 334.3.

¹⁷ Sermones 178.II.

¹⁸ *Ibidem* 158.7.

¹⁹ *Ibidem* 33.3. „Cel care ne-a făcut promisiunea este El Însuși capătul tânjirii noastre. El se va da pe Sine, pentru că s-a dat pe Sine. El își va da propria ființă imortală imortalității noastre, pentru că s-a făcut muritor pentru mortalitatea noastră”: *Ibidem* 255.7.

Se ipsum dabit, quia se ipsum dedit. În aceste cuvinte, Augustin își concentrează întreaga sa eshatologie a iubirii. Dumnezeu, care este Iubirea, s-a dat pe Sine omului prin sacrificiul lui Hristos și nu se va căi de acest dar, care este o chemare.²⁰ Iubirea divină este înscrisă în trupul morții: eternitatea lucrează chiar și acum și simțim tensiunea lucrării sale în neliniștea inimilor noastre. Credința este recunoașterea că iubirea conține promisiunea împlinirii proprii, că Dumnezeu nu va eșua să-și încoroneze darurile. „Căci El este Cel după care tânjim să-L primim, care ne face să ne întrebăm; Cel pe care dorim să-L găsim, care ne face să căutăm (...) Iar atunci când El a fost primit, continuă să lucreze în noi o întrebare și o căutare, ca să fie primit încă mai bine”²¹.

b. Iubire și răsplată

Textul *Caută-i fața încă mai mult* a fost unul care lui Augustin i-a plăcut să-l cântărească. Dumnezeu vine întodeauna să-l întâlnească pe căutător, căutarea este constant răsplătită, deși nu arată perspectiva infinită dincolo de realizarea noastră.²² Oare căutarea aparține doar acestei vieți, în care „credința L-a găsit deja pe El, speranța încă Îl caută și iubirea Îl găsește prin credință, caută totuși să-L posede prin vedere?”. Augustin nu este sigur. Poate că chiar și atunci când Îl vom vedea așa cum este, El va fi încă *sine fine quaerendus quia sine fine amandus*: dacă nu există un sfârșit al creșterii iubirii, căutarea iubirii, aprofundarea înțelegerii sale ar putea să fie infinite.²³

În această afirmație, că Dumnezeu Însuși este răsplata iubirii pe care o inspiră (chiar dacă El o încoronează), că iubirea acceptată este o iubire câștigată, convingerea lui Augustin a continuității esențiale ce leagă această viață de viața veșnică a învins mai clar conceptul legal al retribuirii decât în concepția sa exagerată despre păcat și pedeapsă. Răsplata raiului nu este o compensare de alt fel – fericire pentru virtute: cealaltă lume nu este „invocată pentru echilibrarea acesteia”. Delectarea în dreptate este una cu bucuria raiului, iar Dumnezeu este căutat de dragul bucuriei raiului la fel de puțin ca și cum este căutată pe pământ dreptatea de dragul *delectatio iustitiae*. Părerile sunt împărțite între teologi dacă există sau nu urmă de hedonism religios în reiterarea lui Augustin a *Deus ipse praemium*. Cred că nu se poate spune că speranța răsplăteii este egoistă sau

²⁰ Enarrationes in Psalmos XLII.2.

²¹ Enarrationes in Psalmos CXVIII. XIV. 2.

²² *De Trinitate* XV.2: *cessandum non est, quamdiu in ipsa incomprehensibilium rerum inquisitione proficitur, et melior meliorquemet fit quarens tam magnum bonum, quod et inveniendum quaeritur et quaerendum invenitur.*

²³ *Enarrationes in Psalmos* CIV. 3: *ut non huic inquisitioni qua significatur amor, finem praestet inventio, sed amore crescente inquisitio crescat inventi. Dar comparat cu Tractatus in Ioannis evangelium* 63.1: *satiat quarentem in quantum capit; et invenientem capaciorem facit, ut rursus quaerat impleri, ubi plus capere coeperit... donec ad illam vitam veniamus, ubi sic impleatur ut capaciores non efficiamus, quia ita perfecti erimus ut iam non proficiamus. Tunc enim ostendetur nobis quod sufficit nobis.*

individualistă, că iubirea lui Dumnezeu nu este iubirea lui Dumnezeu pentru că nu este iubirea omului. La finalul predicii sale despre Psalmul 73 – o predică în care „nu a uitat cât de mult a vorbit” – ajunge la textul său iubit, care pe noi personal ne încântă: *Mihi bonum est adhaerere Deo*. Acesta este tot binele! exclamă el. „Vrei mai mult? Dacă ai vrea, sunt necăjit pentru tine (*Vultis amplius? Doleo volentes*). Fraților, ce vreți mai mult? Când Îl vom vedea față în față, nimic nu va fi mai bine decât să ne alăturăm Lui cât mai repede. Dar *acum*, aici, în pelerinajul meu, când nu am ajuns încă la împlinire, care este binele meu? *Ponere in Deo spem meam*. Atâta timp cât încă nu te-ai alăturat repede Lui, pune-ți speranța (...) Nu te lepăda de El în speranță. Iar aici, punându-ți speranța în Dumnezeu, ce va trebui să faci? *Ut annuntiem omnes laudes tuas in atriis filias Sion*. Care va fi treaba ta, decât să-L slăvești pe El cu iubirea ta și să-i faci pe ceilalți să împărtășească iubirea pentru El?”²⁴

Răsplata pe care o caută adevărata credință se găsește în „comuniunea sfinților și a îngerilor, că Dumnezeu poate fi în tot și toate.”²⁵ Pacea raiului nu este pacea sufletului solitar.²⁶ Darul, iubirea, slava vor fi împărtășite.²⁷ Iar acest lucru contează mai mult decât orice altceva în inimile fiecărui cetățean al Cetății Cerești în care Dumnezeu este întronat. Căci „pacea Cetății Cerești este perfect ordonată, comuniunea perfect unită în împlinirea lui Dumnezeu și a tuturor întru Dumnezeu”²⁸; iar această împlinire a lui Dumnezeu și a tuturor întru Dumnezeu este răsplata supremă.²⁹ Separarea omului de Dumnezeu, în această lume decăzută, are ca și consecință separarea oamenilor unul de celălalt. Povara păcatului este singurătatea, *nescire cor alteruis*, „necesitatea rigidă” care ne forțează pe fiecare dintre noi în pelerinajul nostru lumesc să „ne purtăm inimile, care închide poarta fiecărei inimi față de celelalte.”³⁰ Augustin a simțit atât de profund tristețea acestei ignoranțe reciproce care ne divizează, ca să îi pară că „cele mai multe rele ale omenirii nu au altă cauză decât suspiciunile false”³¹: dacă ne-am cunoaște unii pe alții, am fi mai puțin ispitiți să ne spunem nouă înșine: „mi-e bine singur”³².

Dar în Cetatea lui Dumnezeu, „popoarele se vor recunoaște între ele” (*populi confitebuntur*), pentru că „inimile tuturor vor fi transparente, limpezi, luminoase în perfecțiunea iubirii”: Cetatea Sfântă se va cunoaște în sfârșit cu totul și pe de-a-ntregul, nici o parte nu va fi ascunsă de întreg.³³ Căci lumina lui Dumnezeu va străluci asupra lucrurilor ascunse ale întunericului, iar în acea

²⁴ *Enarrationes in Psalmos* LXXII.34

²⁵ *De civitate Dei* XIV.

²⁶ *Enarrationes in Psalmos* LXXXIV.10.

²⁷ *De civitate Dei* XXII.30.

²⁸ *Ibidem* XIX. 13.

²⁹ *De doctrina christiana* I. 35.

³⁰ *Enarrationes in Psalmos* XXX. 13; *Enarrationes in Psalmos* LV. 9.

³¹ *Sermones* 306.8.

³² *Ibidem* 249.2.

³³ *Enarrationes in Psalmos* XLIV.9.

lumină fiecare va fi *quanto notior, tanto utique carior* – mai bine cunoscut, mai mult iubit³⁴. Aceasta este „împlinirea fiecăruia întru Dumnezeu”. Dar ultimele cuvinte din *De Civitate*, sunetele temeinice ale tuturor imnelor lirice ale vieții care va veni, care transformă adesea predica lui Augustin într-o muzică, nu este împlinirea. Nu este liniște, nici viziune, nici măcar iubire, ci slavă. *Vacabimus, et videbimus; videbimus, et amabimus; amabimus, et laudabimus*.³⁵ Binecuvântarea locuitorilor din Casa lui Dumnezeu este să-L slăvească mereu pe El și, chiar și în această continuitate pe care am marcat-o, nu este stricată. Căci slava lui Dumnezeu este datoria creștinului în această lume, lucrarea prin care trebuie să-i câștige pe semenii săi pentru a-L iubi pe Dumnezeu. Slava lui Dumnezeu este lucrarea cea mai înălțătoare a omului. Dacă toate lucrările sale nu se canalizează spre slava lui Dumnezeu, îl fac să decadă la iubirea de sine.³⁶ Orice viața bună este slavă: vocea slavei nu este niciodată tăcută, decât atunci când cădem de la dreptate. Iar această lucrare a slavei este învățarea noastră pentru slava perfectă a Cetății Cerești.³⁷ Viața dragostei poate fi fundamentată în acele străfulgerări trecătoare ale veșniciei, acele „începuturi ale contemplației”, care sunt posibile pentru noi aici prin credință. Dar atunci când ceea ce este perfect a ajuns, întreaga noastră lucrare (*totum nostrum negotium*) va fi slava lui Dumnezeu³⁸. *Tota actio nostra, Amen et Alleluia erit*. „Pentru că vederea noastră a Adevărului va fi fără sațietate, în delectare continuă, pentru că contemplarea noastră va avea asigurarea perfectă a urgenței – încălzită apoi de dragostea Adevărului Însuși, despiciând la El în îmbrățișarea pură a duhului, vocea noastră a duhului Îl va slăvi pe El și va spune „Aleluia”. Ridicându-se unul pe altul în aceeași slavă, într-o dragoste ferventă unul față de celălalt și față de Dumnezeu, toți cetățenii aceluia oraș vor spune „Aliluia”, așa cum vor spune și „Amin”³⁹.

Cu multă răbdare, Augustin se luptă să întrunească opinia naturală a futilității agasante, pe care știa că toate imaginile de acest fel ale slavei veșniciei sunt capabile s-o evoce. El repetă că doar din cauza lipsei de dragoste ne putem teme ca nu cumva lauda să ne obosească, doar din cauză că ne transferăm pe noi în imaginația noastră ne aflăm în corul raiului, că o astfel de activitate ne poate părea goală și

³⁴ Epistoale 92.1 f. Cf. *Enchiridion ad Laurentium de fide et spe et caritate* 32. Îl putem compara pe Plotin, *Enneade* V. VIII. 4.

³⁵ *De civitate Dei* XXII.

³⁶ *Enarrationes in Psalmos* XLIV. 9.

³⁷ *Enarrationes in Psalmos* CXLVIII.2: *Tunc desinis laudare Deum, quando a iustitia et ab eo quod illi placet, declinas... cum laudatis Deum, toti laudate: cantet vox, cantet vita, cantet facta. Enarrationes in Psalmos* CXLVI: *Laudas cum agis negotium, laudas cum cibum et potum capis, laudas cum in lecto requiescic* (Augustin s-a depărtat de la calea sa spunând că patul de mariaj al creștinului Îl slăvește pe Dumnezeu), *laudas cum dormis; quando non laudas? Perificitur in nobis laudatio Dei, cum ad illam civitatem venerimus*, etc. Cf. *Sermones* 33 și 34, despre „Noul Cântec”: 34-6: *Laus ipsius estis, si bene vivatis*.

³⁸ Pasajele tipice sunt *Enarrationes in Psalmos* LXXXVI.9. *Sermones* 243.8; 252.9; 255.1.

³⁹ *Sermones* 362. 29.

ireală. „Când Îl vom vedea așa cum este, atunci vom fi ca El, iar fiind ca El, cum vom putea eșua, de ce vom fi distrași? Să rămânem, fraților, liniștiți. Nu vom fi frânți de lauda lui Dumnezeu, nici de dragostea Lui. Dacă dragostea ta va eșua, asta va păți și lauda ta, iar dacă dragostea va fi veșnică, pentru că Frumusețea lui Dumnezeu va fi de neistovit, ineputabilă, nu-ți fie frică că nu vei avea putere să-L slăvești pe Cel pe care vei avea putere mereu să-L iubești.”⁴⁰

Dacă ne întoarcem din nou la aceste antiteze de Aici și Apoi, în care și-a încadrat Augustin idealul filosofic de fericire umană, *beata vita*, putem înțelege mai bine de ce a găsit categoria răsplatei ca fiind încă potrivită pentru relația de veșnicie și timp. Truda creștină așteaptă pacea care trebuie câștigată; munca iubirii de care au nevoie vecinii noștri ne forțează să așteptăm „tihna lui Dumnezeu”, tihna care nu este lene, ci „o activitate liniștită”⁴¹, contemplarea în care toate nevoile dragostei sunt întâlnite și transcense. Credința prin care acceptăm promisiunea lui Dumnezeu întru Hristos așteaptă apariția, realitatea percepută în prezent, în care această promisiune va fi împlinită. Osteneala, truda și credința sunt de dragul lui Dumnezeu, mijloacele pe care le avem pentru a le folosi ca să ajungem la capătul rodului. Dar totuși, în calitate de mijloace, acestea sunt relative, semnificative doar ținând cont de final, deloc indiferente, nu sunt doar mijloace și atât. Ele sunt mai mult decât vehicule ale pelerinajului nostru, ele sunt sejurul pelerinului însuși care în orice moment al mântuirii noastre este mai aproape decât atunci când credem. Chiar și în această viață, deși avem mereu de lucru, răsplata este într-adevăr cu noi⁴².

Augustin marchează adesea dublul sens al cuvântului „final”: poate însemna „fie încetarea de a fi ceea ce a fost sau perfecționarea a ceea ce a început”, fie *consumi* sau *consummari*. Hristos este „sfârșitul legii”, dar ca *finis non consumens sed perficiens: non qui consumat sed qui consummet*.⁴³ Iar în acest fel, viața veșnică este acest sfârșit al vieții: în vederea lui Dumnezeu, dragostea noastră nu este consumată, ci desăvârșită.⁴⁴ Dacă viața veșnică este „răsplata care duce la desăvârșire” – *merces perficiens* – adică faptul că doar în ea pot fi domolite toate încercările existenței noastre imperfecte. Totodată ne aduce aminte fiecăruia dintre noi că *pentru el* împlinirea nu este inevitabilă; ci *Deus ipse praemium*, înțeleasă după cum a dorit Augustin să fie înțeleasă, că nu încurajează ci interzice centralitatea sinelui. Căci Dumnezeu nu ne va răsplăti slujirea dacă vom deveni servitorii propriilor dorințe.

⁴⁰ *Enarrationes in Psalmos* LXXXIII.8.

⁴¹ *Epistolae* 55.17: *in illa require non desidiosa segnitia quaedam ineffabilis tranquillitas actionis otiosae.*

⁴² Cf. Burnbay, *Amor Dei, A study of the religion of St. Augustine*, p. 245-248.

⁴³ *Enarrationes in Psalmos* XXX. I; LVI. 2. *Tractatus in Epistolam Ioannis ad Parthos* 10. 5.

⁴⁴ *Sermones* 53.6: *hic est finis amoris nostri – finis quo perficiamur, non quo consumamur.*